

УДК 3.37

DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461-2019-37-1-87-94>

ПРАВОВА ПРОСВІТА НАСЕЛЕННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА

Татаренко Г.В., Татаренко І.В.

LEGAL EDUCATION POPULATION AS AN ELEMENT OF LEGAL CULTURE OF SOCIETY

Tatarenko H.V., Tatarenko I.V.

Становлення України як демократичної правової держави неможливо без підвищення рівня правосвідомості громадян, формування соціальної поведінки, що базується на повазі до права і закону, на ефективному механізмі захисту прав і свобод. Політика держави повинна бути спрямованою на посилення впливу та створення різноманітності форм правового навчання, освіти, подолання правового нігілізму і популізму, на задоволення потреб населення у правових знаннях.

У статті розглядаються проблеми правової освіти та просвіти, формування правової культури населення; а також питання, пов'язані з реформування державної політики в сфері підвищення правової культури та освіченості населення.

Визначено, що найважливішими напрямками діяльності держави є інформування населення про права та свободи людини, про способи їх захисту; ефективне ведення державної політики в галузі забезпечення громадян безкоштовною юридичною допомогою. Велике значення в правовій освіті населення мають засоби масової інформації і ефективність здійснення правової пропаганди, інформування громадян про зміни в законодавстві.

Підкреслюється, що правова культура виступає елементом механізму реалізації конституційних прав громадян нарівні з нормами, що закріплюють ці права, їх гарантіями, юридичними обов'язками і правосвідомістю. Розвиток правової культури населення забезпечується за допомогою системи правової освіти, правові основи якої встановлено як внутрішньо-національним так і міжнародним законодавством. Акцентується увага на тому, що питання правової просвіти в Україні мають історичне коріння, аналізується просвітницька діяльність Товариства «Просвіта». Розглядаються питання співвідношення понять «правова освіта» і «правова просвіта», форми, завдання та цілі правового просвітництва.

Актуальність проблеми зміцнення рівня правової культури шляхом підвищення ефективності правової освіти та просвіти визначається необхідністю всебічного розвитку громадянського суспільства, заохоченням членів суспільства до активної участі в розбудові правової, демократичної, соціальної держави.

Ключові слова: *правова просвіта, правова культура, правове виховання, правосвідомість, громадянин, населення, право, правовий захист, відповідальність*

*«Не вартій свободи і людського права той народ,
що з них не користує»
(Кость Левицький)*

Постановка проблеми. *Розвиток формування свідомого громадянського держави як правової та соціальної, суспільства та зміцнення нації потребують*

високого рівня правової культури, який базується на усвідомленні та дотриманні принципів пріоритету прав людини, верховенства права, законності, забезпеченості захисту публічних інтересів.

Безумовно, що: «Права людини та інтереси держави не завжди збігаються, але прагнення їх поєднати - шлях до демократії» [1]. Саме право виступає одним із засобів досягнення демократичних цінностей, налагодження діалогу між суспільством та державою, гарантією реалізації прав, свобод та інтересів суспільства та держави. «Отримані в ході правової просвіти знання повинні перетворитися на особисте переконання, в міцну установку суворо слідувати правовим розпорядженням, а потім - у внутрішню потребу і звичку дотримуватися правовий закон, проявляти правову і політичну активність» [2].

Рівень правової культури залежить від наявності правової підготовки та сформованої системи переконань щодо важливості права, розуміння необхідності слідувати правовим приписам, системи навичок та вмінь щодо реалізації права.

Стаття 57 Конституції України гарантує право кожного знати свої права та обов'язки. Згідно з Конституцією: «Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними». На жаль населення держави активно не користується своїм правом щодо оволодіння правовими знаннями. Тексти законодавчих актів здаються важкими, обсяг матеріалу великим, термінологія складною та незрозумілою для значної кількості реципієнтів. Обов'язок правової держави полягає у тому, щоб

донести правову позицію держави до як найбільш широкого кола населення, надати основи правових знань та навичок, створити належні умови для забезпечення громадянам конституційного права знати свої права і обов'язки через систему правової освіти населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми правового виховання, освіти та культури є предметом досліджень багатьох науковців правників, філософів, соціологів, педагогів та політологів. Зокрема зазначеній проблематиці присвятили свої дослідження Є. Аграновська, Є. Білозьоров, Є. Гіда, М. Горшенєва, А. Завальний, І. Іванніков, М. Кашук, О. Костенко, А.Пашук, Н. Плахотнюк, Д. Проков'єва, О. Скакун, В. Сальніков, В. Тацій, Є. Федика, В. Федорін та інші.

Метою дослідження є розкриття ролі правової освіти та просвіти як елементів правової культури України, визначення їх місця у системі правових цінностей та пропонування деяких засобів удосконалення механізму розповсюдження правових знань і підвищення рівня правової культури шляхом застосування комплексних заходів з правової освіти та правової просвіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правовим підґрунтям реалізації політики правової освіти населення в Україні, окрім Конституції України, є Національна програма правової освіти населення, яка була затверджена Указом Президента України від 18 жовтня 2001 року N 992. Створено спеціалізований інститут міжвідомчих координаційно-методичних рад з правової освіти населення, які мають свою ієрархічну будову. Так, на рівні держави утворена і діє Всеукраїнська МКМР, яку очолює Міністр юстиції України, на регіональному рівні – обласні МКМР, на місцевому рівні – районні та міські, утворені для забезпечення взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого

самоврядування, об'єднань громадян, навчальних закладів, наукових установ, видавництв та видавничих організацій, засобів масової інформації у сфері правової освіти населення, а також надання відповідної методичної допомоги.

Всеукраїнська міжвідомча координаційно-методична рада з правової освіти населення у 2013 році розробила Рекомендації з правової освіти населення щодо координації діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, об'єднань громадян, навчальних закладів, закладів культури та співпраці із засобами масової інформації з питань удосконалення правоосвітньої та виховної роботи, поширення кращого досвіду з правової освіти. Рекомендації базуються на аналізі та систематизації практичного досвіду проведення просвітницької роботи окремих областей за певними напрямками. Наприклад: Рекомендації 1 від 21.06.2013 «Про діяльність міжвідомчих координаційно-методичних рад з правової освіти населення Сумської області у сфері правової освіти та правового виховання»; Рекомендації 2 від 21.06.2013 «Стан роботи Державної реєстраційної служби України щодо підвищення рівня правових знань громадян та навичок у застосуванні законодавства під час реалізації державної політики у визначеній сфері»; Рекомендації від 01.02.2013 «Забезпечення функціонування системи захисту дітей від жорстокого поводження, попередження насильства в сім'ї»; Рекомендації від 20 вересня 2013 року «Діяльність органів внутрішніх справ України щодо підвищення рівня обізнаності громадськості з питань реалізації прав учасників процесу у кримінальному провадженні за Кримінальним процесуальним кодексом України».

Надзвичайно активну позицію у правопросвітницькій діяльності займає

Міністерство юстиції України. Серед загальнонаціональних проєктів реалізованих Міністерством такі, як «Я маю право» та Всеукраїнський тиждень права.

Особливою формою правової освіти населення є діяльність низки міжнародних організацій. Безумовно найголовнішим інститутом міжнародної спільноти є Організація Об'єднаних Націй. Саме ця організація не тільки приймає відповідні норми міжнародного права (конвенції, резолюції) з прав людини, які враховуються у національних правових системах держав-учасниць ООН, а також встановлює міжнародні свята, якими проголошує міжнародні принципи та запроваджує цілу низку заходів та інформаційних програм для правової освіти мешканців планети Земля. Так, починаючи з 1950 року Генеральній Асамблея ООН запропонувала усім державам святкувати 10 грудня, як День прав людини, бо саме в цей день у 1948 році, цією ж організацією було прийнято Загальну Декларацію прав людини. Досить велика кількість пам'ятних дат щодо захисту прав та свобод людини на міжнародному рівні відзначається завдяки ООН: Міжнародний день права на встановлення істини у відносинах грубих порушень прав людини і гідності жертв (24 березня), Всесвітній день біженців (20 липня), Міжнародний день боротьби за ліквідацію насилля по відношенню до жінок (25 листопада), та багато інших.

Міжнародні організації проводять масштабні акції з правової освіти населення в різних куточках світу та надають інформаційно-правову допомогу людям відповідно до задач які визначені статутами цих організацій. В Україні діють такі міжнародні організації з прав людини як: Організація з безпеки і співробітництва в Європі (OSCE); Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури - ЮНЕСКО (UNESCO), це міжнародна

організація, спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй, яка при співпраці своїх членів-держав у галузі освіти, науки, культури сприяє ліквідації неписьменності, підготовці національних кадрів, розвитку національної культури, охороні пам'яток культури тощо.

Міжнародні стандарти з питань правової освіти населення, які сьогодні діють разом з національними програмами в Україні, відіграють велику роль в уніфікації та запровадженні єдиних міжнародних механізмів, що сприяють розвитку передових та прогресивних методів з реалізації просвітніх заходів сучасної України.

Програми правопросвітньої діяльності спрямовані на подолання так званої «деформації правової свідомості», на підвищення рівня правової культури населення, подолання правового нігілізму, активізацію руху свідомої участі громадян у процесах реформування держави. Відмова від правового популізму. Виконання судових рішень, відкритість влади повинно сприяти тому, що право стало «мистецтвом доброго та справедливого», як писав римський філософ Авл Корнелій Цельс.

Правова освіта в Україні виступає обов'язковим елементом навчально-виховного процесу в усіх закладах освіти, закладах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів. Правова освіта забезпечується шляхом створення умов щодо відкритості та доступності інформації про діяльність держави та законодавство, систематичності та безперервності поширення знань про державу і право; участю представників юридичної спільноти та їх об'єднань у поширенні правових знань; заходами органів управління та місцевого самоврядування щодо популяризації правових знань. Метою правової освіти населення є розробка комплексу заходів, спрямованих на створення належних умов для підвищення загального рівня правової

культури та вдосконалення системи правової освіти населення, набуття громадянами необхідного рівня правових знань, знання своїх прав та свобод і механізмів їх захисту.

Складовими частинами правової освіти, на нашу думку, є правова просвіта та самоосвіта громадян у сфері права.

На сьогодні поняття «правова просвіта» у законодавстві не закріплене. У юридичній науці «правова просвіта» розуміється як цілеспрямована та систематична діяльність держави та суспільства з формування та підвищення правової свідомості та правової культури серед значної кількості суб'єктів, з метою протидії правовому нігілізму та сприяння духовному розвитку особистості. Наразі правопросвітницька діяльність, переважно, виступає як частина громадської діяльності, яку ведуть громадські об'єднання, волонтери, представники юридичних клінік тощо.

Історично проблемами правової просвіти населення в Україні починало опікуватися товариство з відповідною назвою «Просвіта». Товариство «Просвіта» взяло на себе завдання роз'яснення простолюдям їхніх прав, обов'язків, ознайомлення з існуючим законодавством і підняття правової освіти загалом [3, с.178]. Вже на перших Установчих загальних зборах «Просвіти» студент юридичного факультету А. Січинський наголосив на необхідності поширення правових знань серед народу. Товариство «Просвіта» активно ухвалювало рішення про видання книжок на правову тематику, наприклад була видана серія книжок К.Левицького, серед яких «Наш закон громадський або які ми маємо права і повинності в громаді»(1889 р.), «Наша свобода, або які ми маємо права» (1888 р.). Саме через видавничу діяльність Товариства відбувалося поширення правових знань. Пашук А., досліджуючи діяльність Товариства «Просвіта», відзначив, що: «Всю видану Товариством літературу, яка

впливала б на формування правової думки, можна поділити на три групи: першу групу складають книжки, які суто присвячені правовим питанням; до другої групи – література різнотематичного спрямування, у якій вміщені статті на правову тематику, чи згадки про право; і до третьої групи входять, в основному, праці з художньої літератури, в яких можна виділити правові ідеї» [3, с. 179].

Сучасні дослідники надають наступне визначення правової просвіти: «... це єдина загальнодержавна система вивчення законодавства, що охоплює всі верстви населення та всіх державних службовців. Правовий всеобуч і правова просвіта - за своєю суттю одно й те ж. Правова просвіта, як і правове виховання, являє собою процес засвоєння знань про основи держави і права, виховання у громадян поваги до закону, прав людини, небайдужого ставлення до порушень законності і правопорядку. Правова просвіта - необхідний елемент правової культури, умова правової вихованості особи. На всіх рівнях освіти повинно проводитися правове навчання» [4, с. 345]. Право громадян на правову просвіту є невід'ємним.

Прикладом правопросвітньої діяльності серед представників вищого рівня влади – народних депутатів України, є проведення у 2019 р, після виборів до Верховної Ради України, «Школи депутатів» для представників пропрезидентської партії «Слуга народу», яка була спрямована на підвищення рівня правової культури депутатського корпусу. Необхідність у отриманні підвищення рівня правових знань є актуальною для посадових осіб, державних службовців, керівників, фахівців підприємств, установ, організації.

До функцій правової просвіти можна віднести [4, с. 346]: правова освіта і виховання молоді; правова освіта депутатського корпусу всіх рівнів; правова освіта працівників органів виконавчої влади

на місцях; правова освіта працівників органів управління громадських організацій; правова освіта посадових осіб комерційних корпорацій - асоціацій, концернів, міжгалузевих, регіональних та інших об'єднань; правова освіта правопорушників у місцях позбавлення волі та ін.; методичне забезпечення правового всеобучу (підтримання сукупності сучасних принципів, форм, методів і способів правової освіти та інформації, активна участь у їх здійсненні).

За для досягнення мети необхідно: формування у суспільстві стійкої поваги до закону; підвищення рівня правової обізнаності та юридичної грамотності; створення стимулів до законотворчої поведінки, яка повинна стати провідною моделлю соціальної поведінки особи у суспільстві; удосконалення юридичної техніки з метою забезпечення зрозумілості, одноманітності тлумачення нормативних приписів; проводити просвітницькі заходи серед учнівської та студентської молоді; використовувати сучасні засоби інформування населення про правову політику держави та законодавство; необхідно створювати загальні і навчальні телевізійні та радіомовні канали, друковані видання, а також запроваджувати сторінки, рубрики та інші популярні форми надання правової інформації; координація діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, навчальних та культурних закладів, засобів масової інформації у сфері правової освіти; залучення населення до системи надання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги.

Одним з пріоритетних заходів державної політики у сфері правової просвіти та виховання є забезпечення доступності правової інформації, розвиток системи правової просвіти та інформування

громадян, включаючи розвиток інформаційно-правових ресурсів і забезпечення ефективного функціонування відповідних інформаційно-довідкових систем.

Сучасним та ефективним засобом реалізації політики правової просвіти є участь суб'єктів громадянського суспільства у проєктах, що реалізуються завдяки підтримці провайдерів, донорів-грантодавців. Наприклад, ГО «Фундація «Жіноча ініціатива», разом з юридичним факультетом СНУ ім. В. Даля, Юридичною клінікою «PRO BONO», реалізують на території Луганської області Проєкт «Електронний правовий офіс».

Проєкт реалізується у межах Програми ООН із відновлення та розбудови миру за фінансової підтримки Європейського Союзу та урядів Данії, Швеції та Швейцарії, за підтримки Громадської організації «Ініціативний центр сприяння активності та розвитку громадського почину «Єднання» (Isar Ednannia). Наразі у багатьох громадах Луганської області, особливо у зоні проведення ООС, віддалених населених пунктах та сільській місцевості, які знаходяться на лінії розмежування, спостерігається відсутність доступу до інформації щодо можливості реалізації та захисту своїх прав усіх членів громади (у тому числі, вразливі групи – особи з інвалідністю, діти, ВПО тощо), стереотипне ставлення до проблеми домашнього насильства та шляхів їх подолання, дискримінаційної поведінки тощо, зокрема у громадах, які є близькими до лінії зіткнення («сіра зона»). Також спостерігається відсутність не лише можливості надання інформації, але й швидкого реагування на потреби громади та власне платформи, яка поєднувала б усі складові – доступ до інформації, інформаційну online-платформу для можливості швидкого реагування на запит громади та можливості ведення діалогу між усіма членами громади, органами влади,

активними членами громади задля посилення громадської безпеки та діалогу.

Сьогодні система БПД сконцентрована на наданні вторинної правової допомоги та, з огляду на певні обставини, не на 100% територіально покриває потреби громад Луганської області, які є віддаленими або знаходяться у «сірій зоні», на лінії розмежування та потребують швидкого доступу до інформації та невідкладного вирішення проблемних питань. Існують проблеми комунікації та толерантного ставлення до осіб, які постраждали від гендерно-зумовленого насильства, людей з інвалідністю, маломобільних груп, осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах у зв'язку зі збройною агресією, залучення цих категорій до діалогу та активної участі у житті громади. Вищевикладене створює необхідність налагодження комунікації та стратегії щодо підвищення рівня толерантності усіма мешканцями/-нками громади.

Інноваційна online платформа «Електронний правовий офіс» створена з метою підвищення рівня правової обізнаності населення зазначених територій шляхом надання послуг з online-консультування за декількома блоками (юридичний, психологічний, економічний). Передбачається можливість залучення активних членів громади, у тому числі студентів-юристів, з метою їх підготовки для ефективної роботи у власних громадах. У межах проєкту передбачається робота із вразливими верствами населення (особи, які постраждали від гендерно-зумовленого насильства, діти, які постраждали від булінгу, ВПО, люди з інвалідністю, маломобільні групи, особи, які опинилися у складних життєвих обставинах у зв'язку зі збройною агресією тощо) щодо роз'яснення можливостей та розширення кола прав, зміцнення потенціалу та спроможності жінок і чоловіків з вразливих груп, залучення до

діалогу та активної участі у житті громади. На підставі активностей планується формування та впровадження ефективної стратегії щодо підвищення рівня толерантності усіма мешканцями/-нками громади, у тому числі відносно соціально незахищених та маломобільних груп населення.

Усі вище перелічені активності спрямовані на забезпечення громадської безпеки та налагодження діалогу у громаді, між громадами та органами влади, вироблення толерантного ставлення до вразливих верств населення та розбудови миру, на задоволення потреб населення в отриманні правових знань.

Висновок. Отже, наша держава володіє великою кількістю інструментів для підвищення рівня правової освіти та просвіти населення, але розгалуженість системи надавачів послуг та не скоординованість їх дії, брак фінансування та подекуди недбалість, все ж не забезпечує достатній рівень правової обізнаності більшості населення. Наразі в Україні неможливо традиційними методами суттєво підвищити правову освіченість людей і важливим завданням держави є пошук альтернативних шляхів провадження своєї політики.

Література:

1. Шевелев И. Афоризмы, мысли, эмоции. Книга жизни. Издательство: М.: Владос, 1997. - 3824 с.
2. Понятие и значение правового просвещения. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://to14.minjust.ru/ru/prochee/ponyatie-i-znachenie-pravovogo-prosveshcheniya>
3. Пашук А. Товариство «Просвіта» – популяризатор правових знань (За матеріалами просвітянських видань) / А. Пашук // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 19/2010. – С. 178-188
4. Теорія держави та права: підручник / Є.О. Гіда, Є.В. Білозьоров, А.М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є.О. Гіди. – К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2011. – 576 с.

References:

1. Shevelev I.(1997) Aforizmy, mysli, jemocii. Kniga zhizni. [Aphorisms, thoughts, emotions. The book of life]. Izdatel'stvo: M.: Vlados/ (in Russian)
2. Ponjatie i znachenie pravovogo prosveshhenija [The concept and meaning of legal education] [Elektronniy resurs] – Rezhim dostupu: <https://to14.minjust.ru/ru/prochee/ponyatie-i-znachenie-pravovogo-prosveshcheniya>
3. Pashuk A. (2010) Tovary'stvo «Prosvita» – populyary`zator pravovy`x znan` (Za materialamy` prosvityans`ky`x vy`dan`) [«Prosvita» Society - a popularizer of legal knowledge (According to educational materials)] Ukrayina: kul`turna spadshhy`na, nacional`na svidomist`, derzhavnist`/(in Ukrainian)
4. Teoriya derzhavy` ta prava: pidruchny`k (2001) [The theory of state and law: a textbook] / Ye.O. Gida, Ye.V. Biloz`orov, A.M. Zaval`ny`j ta in.; za zag. red. Ye.O. Gidy`. – K.: FOP O. S. Lipkan/(in Ukrainian)

Татаренко Г.В., Татаренко И.В. Правовое просвещение населения как элемент правовой культуры общества. - Статья.

Становление Украины как демократического правового государства невозможно без повышения уровня правосознания граждан, формирование социального поведения, базирующегося на уважении к праву и закону, на эффективном механизме защиты прав и свобод. Политика государства должна быть направлена на усиление воздействия и формирование разнообразия форм правового обучения, просвещения, преодоление правового нигилизма и популизма, на удовлетворение потребностей населения в правовых знаниях.

В статье рассматривается проблема правового образования, просвещения, формирования правовой культуры населения; вопросы, касающиеся реформирования государственной политики в области повышения правовой культуры и грамотности населения. Определено, что важнейшими направлениями деятельности государства является информирование населения правах и свободах человека и способах защиты, проведение государственной политики в области

обеспечения граждан бесплатной юридической помощью. Большое значение в правовом просвещении населения имеют средства массовой информации и эффективность правовой пропаганды, информирование граждан об изменениях в законодательстве. Подчеркивается, что правовая культура выступает элементом механизма реализации конституционных прав граждан наравне с нормами, которые закрепляют эти права, их гарантиями, юридическими обязанностями и правосознанием. Развитие правовой культуры населения обеспечивается с помощью системы правового образования, законодательные основы которого установлены, как внутринациональным так и международным законодательством. Акцентируется внимание на том, что вопросы правового просвещения в Украине имеют исторические корни, анализируется просветительская деятельность Товарищества «Просвіта». Рассматриваются вопросы соотношения понятий «правовое образование» и «правовое просвещение», формы, задачи и цели правового просвещения.

Актуальность проблемы укрепления уровня правовой культуры путем повешения эффективности правового образования и просвещения определяется необходимостью всестороннего развития гражданского общества, поощрением членов общества к активному участию в строительстве правового, демократического, социального государства.

Ключевые слова: правовое просвещение, правовая культура, правовое воспитание, правосознание, гражданин, население, право, правовая защита, ответственность.

Tatarenko G.V., Tatarenko I.V. Legal education of the people as an element of the legal culture of society. - Article.

The development of Ukraine as a democratic law-governed is impossible without raising the level of citizens' legal consciousness, the formation of social behavior based on respect for rights and law, and an effective mechanism for protecting rights and freedoms. State policy should be aimed at strengthening and diversifying the forms of legal education, overcoming nihilism and populism, and meeting the needs of the people in legal knowledge.

The article considers the problem of legal education, the formation of the legal culture of the people; issues related to the reform of state policy in the field of improving the legal culture of people. The most important areas of the state's activity are informing the population of human rights and freedoms and methods of protection, pursuing a state policy in the field of providing citizens with free legal assistance. A great role in the legal education of people play the media which are effective instrument of legal propaganda, informing citizens about changes in legislation. It is emphasized that the legal culture is an element of the mechanism for the implementation of constitutional rights of citizens along with the norms that contain these rights, their guarantees, legal obligations. The development of legal culture is ensured by the system of legal education, the legislative framework of which is established by both national and international legislation. The attention is focused on the fact that the issues of legal education in Ukraine has historical roots, the educational activities of the «Enlightenment Partnership» are analyzed. The issues of correlation of the concepts of «legal education» and «legal enlightenment», the forms, tasks and goals of legal education are considered.

The relevance of the problem of strengthening the level of legal culture by enhancing the effectiveness of legal education and enlightenment is determined by the need for comprehensive development of civil society, encouraging members of the society to actively participate in the construction of a law-governed, democratic, social state.

Key words: raising legal awareness, legal culture, legal education, legal consciousness, citizen, population, law, legal protection

Авторська довідка:

Татаренко Галина Вікторівна, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри конституційного права Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, Україна.

Татаренко Ігор Віталійович, бакалавр Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого м. Харків, Україна

Стаття надійшла до редакції 06 вересня 2019 р.